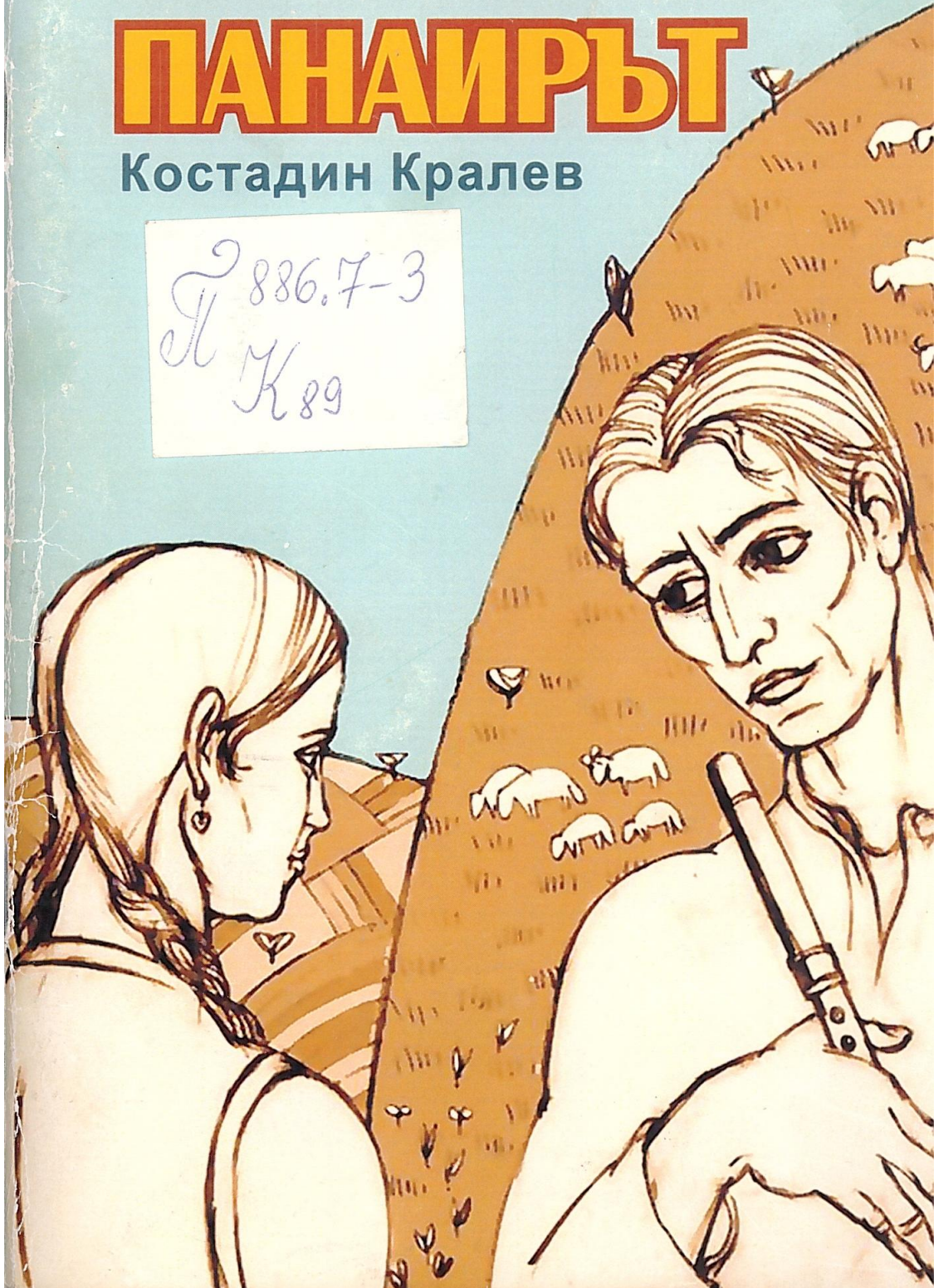


# НА МАЯБАИР ПАНАИРЪТ

Костадин Кралев

886.7-3  
К 89



Хубава и напета мома била Неда Читачката, с онова бяло като прясно гердемско сиренце моминско лице, с шарени пъстро сини очи, с тънки вежди и ония две дълги плитки до пети.

По-голямата Недена сестра Груда оряла и дърва в гората сечала, наравно с мъжете - истинска помощница на бащата в мъжките селски работи.

Най-малката Дивна, изтърсакът на Читака, оставяли въщи, майка ѝ да я учи хляб да меси и манджи да готви край огнището. Вечер, когато Груда и старият Диман Читака се върнат я от оране, я от гората с тежката биволска кола, когато Неда затвори в къшлата стадото овце, все още край огнището Дивна и мама Читачка се суетят да наредят паралията за вечеря. Когато всички в очакване се настанят по мендерлъка, старата Читачка подхваща приказката как днес е минал селският делник на тримата в къра. За нейната домашна работа тя не обичаше да говори, все една и също-край няма. По цял ден не превиваше крак и пак и пак не свършва, като вчера, сигурно и утре няма да я свърши. А то днес какво не беше?!..

Към ручок на две кобилици с Дивна ходеха да перат на Голямата река. Читачката носеше вълнените сукмани, потурите, елека и пояса на дъртия – тъй назоваваше своя мъж той поклащаше глава и се подсмивваше под мустак, а Дивна кършеше тънка моминска снага с кобилицата с памучните ризи и фустанели. На връщане от реката двете жени бързаха под тежестта на мокрото пране да се върнат и прострат по плетищата, та да съхне до залез Слънце. Хапнали надве-натри кво-що намерят въщи, останало от снощната вечеря и пак хващат хурките да предат вълната, която вчера извлякоха на ружкия дарак в голямата одая.

Преде в тънка нишка бялата вълнена къделя Мара Читачката и все поглежда слънцето, отишло ли е на икендия.

- Дивна, дъще, какво довечера ще турим на паралията за нашите орачи и кака ти Неда?

- Ех, мале, с какво да ги навечеряме? - рече, вперила поглед Дивна ту в бялата вълнена къделя, ту в тънкото вретено, което все изтърваше на миндера.

- Думам, дъще, думам, ама какво да е то тая вечер?- отвръща Читачката и отвреме-навреме погледне я дъщерята я нататък към широкия селски двор.

- Мале, измислих - рече Дивна и погледна с мил поглед на черните като къклица очи своята майка.

- Какво е то? - попита ей-тъй Дивнената майка. Защото не очакваше някаква кой знае каква изненада от най-малката си дъщеря.

- Аз, мале, ще с е опитам с твоя помощ да разточа млин. Имаме сирене в качето и масло в пръстения кюп. Сетне ще обутам матан във високата бутилка - предложи развълнувано на своята мила майка Дивна. - А ти, мале, на огнището свари боб в гърнето.

- А-а, тъй ли рече, дъще? Искаш довечера да нахраним нашите чифчии и овчарката, кака ти Неда с две манджи.

- Тъй-тъй, мале, те цял ден се трепят на нивата в умора и пот, а кака Неда бяга да завръща овците ту от тази нива, ту от оная ливада, не им е лесно, ден-година.

- Ами сегинка друго не ни остава, ами да захвърляме хурките и да се захващаме от единия край - наведе глава старата Читачка да оправи белия дюлбен на главата.

В този порядък на делничност, на къщна и кърска работа, паша на овците минаваха дните и сезоните на Читачките. То не можеше да става нещо друго в голямата одая, край огнището и селския двор и в комшийските къщи. Веселото го имаше на хорището и седемките годежи и сватби, на селските сборове и панаири.

В другото време бащите с порасналите синове и

дъщери оряха, сееха и жънеха по Канарата и Селището, сечаха в ранната есен дърва в гората и натоварили тежки коли, ги трупаха в дворовете на дръвници. По-малките момчета и някои момичета ходеха на селското школо при даскал Иван Русинов до четвърто отделение, а бацьовците и каките вече пасяха кой два вола, кой овце и кози на бащите.

От ранна утрин до тъмно в къщи не превиваха крак старата свекърва и някои от младите снахи, добили първи рожби в годината. Тъй селската идиличност редеше живота от Гергьовден до Димитров ден.

Голямото изпитание за гердемци и животните в оборите и кошарите беше дългата, снежна и мразовита зима. Вечер край огнището най-често приказките и кахърите на майките и бащите бяха “как ще прекараме и как ще изкараме зимата”, а мъжете в двете кръчми на дели Павли и Божката се утешаваха с чашка гроздова.

Виж, друго става, дойдат ли Сирни Заговезни. Поникна копривата край трънените плетища и раззелени се Еджика-друго става в душите на стари и млади и навред се чуват медените звънчета на стадата и живота навред живна. Ден и нощ бучи крайселската Голяма река от топящия се сняг горе в Сакара. Едреят пъпките. Южнякът денонощно превива клони в гората. Навред селото се накичело с цъфналите бадеми. Сутрин рано над Караколовия баир се усмихва и бавно бърза да залезе Райко. Неудържимо напират зелената магия на майката природа. Весело цвърчат врабци и чичопеи, пълен с радост и надежди е пролетният ден на гердемци.

**В** тази свежа пролетна утрин Неда Читачката изкара на паша голямото бащино стадо овце. Обути топло в цървули и навуца, праметнала през рамо шарена овчарска торба, бавно пристъпваше пред стадото, подсвиркваше с уста и подвикваше на две-три лудетини да не бързат напред. В едната ръка държеше хурката с бялата вълнена

къделя, с другата – замяташе овчарската гега. Щом стадото излезе в края на селото, Неда се спря, погледна отпред мерата, погледна крайните къщи на Върнъците и Масурите, сякаш си вземате завинаги сбогом с тях и селото. В тези мигове на ранния ден тя правеше избор накъде да поведе днес стадото на паша.

Вчера ги паса на Курбан кория, но не остана доволна. Кучетата на стадата от отвъдната махала цял ден лаеха двете нейни, сякаш делеха мерата и пашата на стадата. Затова сега у Неда надделяваше избора да падне надолу към дълбокия път и менечевското землище. Белким днес по оня кър пак ще чуеше кавала на Шамбура Люцкан.

Мислейки за Люцкан Шамбура и песента на неговия кавал, Неда тръгна по зелената рътлина, вляво черния път. Пусна овцете широко да се кротнат, а те бързаха в някаква тяхна си надпревара да чоплят и сладко-сладко да хрупкат наболата зелена тревица. Двете шарени в черно и бяло каракачански овчарки по неизречена команда ту ставаха, ту приклякваха встрани на ваклушите. Пет-шест звънци непрестанно пееха в ритъма на пашата.

В този час на пролетното утро слънцето беше изскочило на две копрали разстояние над земята и усмихнато обещаваще един истински радостен слънчев ден за работливите гердемци и най-вече за моминското Недино сърце. А тя, Неда Читачката все още усещаше в студени тръпки утринната хладина и отвреме-навреме придърпваше белия вълнен ямурлук около моминското си тяло. Все още беше забрадена с белия дюлбен, който правеше още по-бяло моминското ѝ лице. В двете си ръце държеше хурката и овчарската гега.

И днес Неда Читачката не беше сама с бащиното стадо в безкрайната шир от ниви, ливади и тук-таме пръснати дъбови и мекишеви горички в долищата. Отпред Неденият поглед стигаше до сините манастирски възвишения, а обърне ли лице обратно, виждаше полегал

на хълбок Сакар. От ляво и от дясно чуваше звънците на стадата на Хрозьовите и Божовите, все от тяхната долна махала. А това присъствие в къра на други овчари поддържа куража на всеки от тях. Всичко може да се случи на човек и на овцете в този голям ден, я отровна змия да ухапе, я от паша някое добиче да заболее. Макар Неда да знаеше как с нож да пусне кръв от ухото на подута овца, знаеше да помогне на първескините да агнят, не е артък за добро и за зло да има наблизно други овчари, орачи и дървари.

Неда Читачката продължи все така бавно да пристъпва пред стадото, да. преде бялата къделя и с мисъл днес по-голямата част от деня да бъде в менечевското. Водеше кротките овчици в просеката между черния път и дълга горска долчинка. Сторий се, че по това припечно място зелената гривица по-бързо беше израсла и Неда се поспираше по-често. По-нататък имаше малка канара от камъни, обрасли в сивкави лишеи, които останаха а незабелязани от Недините ваклуши и които с наведени глави бързо се озоваха до Гарванската рекичка. Тук многогласният звън на хлопатарите придоби по-особено звучение. Водата в рекичката е бистра момина сълза, игриво подскачаше от камък на камък и шуртеше надолу в само свой неспирен бяг. Неда спря до малка бърчинка, грабна с шепата на едната ръка от чистата водица и отпи глътка-две. Направи това не от жажда, а ей-така, от почит към бистротата и невинността на речната водица. Една по една това сториха и нейните ваклуши. Неда се изправи и с уста подсвиркаше на водопой, докато се изреди цялото стадо. В това тяхно доволство. Неда стоеше в някакъв свой унес на съпричастност и взаимно дружелюбие.

Свърши за днес този първи водопой. Неда пак бавно тръгна отпред стадцето и продължи да преде бялата вълнена къделя. Тръгна по високото на Дълбокия път и не изпускаше от поглед ширналото се по рътлината стадото и къделята с вретеното. На най-високото се спря,

отправи реещ поглед нататък, към менчевското, да види овчаря Люцкан Шамбура и чуе неговия кавал.

Първата им среща и запознанство стана преди три години по тези кърски места. Оттогава сигурно двамата все по-често отправят стадата все в една посока да се срещнат и чуят сами в тази само тяхна полска самота. Може би оттогава Недената хубост не дава мира ден и нощ на Люцкановото сърце и във вечерите сънят дълго бяга от топлите му кафяви очи. Но и на Неда вече й беше дошло времето за всичко що си мислят нейните дружки и кака й Груда. Копнежът й да свие свое семейно гнездо, да има свой дом и да стане майка беше естествен и красив. В къщи, преди да тръгне да пасе овцете, мама Мара Читачката често докарваше думата за съдбата на порасналото момиче. Бог е предопределил съдбата на женското чедо да стане вярно на своя мъж и любяща майка на родените деца.

Люцкан Шамбура не отстъпваше по нищо мъжко на своите връстници като момък и овчар. И двамата преди три години отдалеч и бавно пристъпваха със стадата си един към друг. Момковото присъствие Люцкан скриваше в протяжна тъжна песен!

- Хей, друже, не можеш ли да засвириш някое игриво хоро, я менчевска ръченица?

- Мога, мога, как да не мога.

Това беше първата тяхна среща на четири очи, ей-тука на тази рътлина по сред къра. Тази свирня на Люцкановия кавал ги срещна и заприказва. Тази свирня беше оня невидим, но осезаем за двамата магнит, който ги привлече един към друг. А може би тази свирня беше онова пламъче в сърцата на тези две влюбени души, което топеше ледовете на младежката свенливост и първична непохватност. Чиста и непорочна нежност в помислите на тези две обичащи се човешки същества струеше като бистрата вода там, долу в Гарвановата рекичка. Люцкан свиреше с кавал, а подпряна на овчарската гега Неда

предеше бялата къделя и слушаше в свой унес. Не думите, изречени от лицемерна уста, не хвалбите сега бяха мъжкото оръжие, а песента на кавала, разкриваше и ваяше момковия копнеж на Люцкан. С тези мигове на кавала той започваше първите си любовни излияния, защото сърцето му усети същото в Недините очи. Пак тогава, на първата тяхна среща той изсвири всичко, що знаеше и можеше. Надяваше се, силно се надяваше, че песните и свирните на неговия кавал лягат като благ мехлем на Нединото сърце и затова Люцкан не пестеше сили. Свърши с една свирня, погледне своето стадо, и пак засвири друга. Умора няма. Нещо в глава и сърце редеше всички онези свирни, които друг ден сам не свиреше тогава нямаше Неда както сега мило да го слуша.

И сега двете стада, заслушани в свирните на кавала, кротко бяха се завърнали до своите стопани, но вече сити и доволни. Хлопатарите едва-едва подрънкваха дори овчарските кучета на двете стада вече се познаваха и престанаха чуждоземно да се лаят, сега блажено се бяха изтегнали на припек. Тази близост и съпричастност на Неда и Люцкан сега беше усетена и мирно почетена и от техните питомци през тези две-три лета. И ето днес тези неми същества и топличкото пролетно слънце отново и отново станала свидетели и по своему съпричастни на поредната овчарска среща на Люцкан Шамбура и Неда Читачката.

**К**ажи-речи измина месец време от мартенската овчарска среща на Неда Читачката и Люцкан Шамбура там, край мерата на дълбокия път. Тогава на двамата беше толкова мило и радостно. Всичко, всичко Люцкан каза, що беше на сърце със свирните на кавала. Недината обич се изяви в моминска свенливост и търпение. Този ден за двамата ще остане за дълго незабравим.

Оставаше около час време до залез, когато двамата влюбени - овчар и овчарка, дума си дадоха пак тук да



пасат двете стада.

- Кажи, Недо, кога ще докараш твоето стадо по тези места?

- Ох, Люцкане, знам ли кога?

- Като минат два-три дни, хем тревата ще порасне, става ли така?

- Скоро е, Люцкане, и лоши очи ще забележат и одумват, на тате ще кажат: “Твоята дъщеря Неда, бай Димане, се среща с менечевски овчар към Дълбокия път!”

- Хорските приказки няма да чуваме, а нашите сърца, Недо, да слушаме, какво ни думат.

- То за чуждата приказка е тъй, що казваш, Люцкане.

- Хайде, Недо, да кажем тъй: днес е ден сряда, другата сряда нека тук да пасем двете стада.

- Тъй става, Люцкане.

С тази уговорка този ден се разделиха две млади влюбени сърца гердемската овчарка Неда и менечевския овчар Люцкан.

Неда забодне напреденото вретено в хурката и я взе в една ръка. Така с разперени ръце - хурката в едната, гегата в другата пъргаво се спусна да завръща пръсналото се стадо нагоре по черния път. Извади от шарената торба няколко корички хляб и помами напред няколко гальовни ваклуши. Усетили вкуса на хляба, две-три овце бързо тръгнаха след Неда. Последваха я други и други. Цялото стадо се проточи в дълга върволица на пеещи звънци. А най-отзад като верни пазачи - двете кучета.

Майското слънце запаля небето на запад в червени проблясъци, когато Неда и стадото спряха на широкия мегдан в долния край на селото. Сутринта от това място Неда поведе бащиното стадо, за да го пасе и изживее един ден на първи любовни трепети с Люцкан овчаря.

Завърши един делник, но пътят, извървян днес от Неда Читачката не може да се измери. Това, което изживя, ѝ носеше само радост. Тази радост и съкровени мечти трябваше да скрие дълбоко в сърцето си като едно

загадъчно мълчание, обгърнато в магията на личния живот.

Бавно се нижеха дните от сряда нататък за Неда Читачката. Сутрин изкарваше бащиното стадо на паша и вечер отново връщаше в село. Всеки ден сменяше мерите по Маджарова долчина и Канарата. По тези места пасяха стадата на стари и опитни овчари, някои от тях се шегуваха, други поставиха под съмнение опитността и познанията на Неда в овчарския занаят, ако в нейното стадо се случи някоя беля. Но младата овчарка беше научила доста неща и тънкости на овчарлъка.

Миналата година една стара овца си счупи под коляното преден крак. Тогава Неда направи от меки шини и превърза с тях пострадалото добитъче. Така успя да го върне вечерта у тях. Тук цял месец се грижеха, докато отново овцата запристъпва на четири крака. Нединият баща тогава, каза, че на есен ще я заколи, защото вече била стара овца.

Често се случваше някои овце да се отлъчват от нейното стадо и да отидат в чуждо и обратно. Това ставаше ясно чак на другата сутрин, когато Нединият баща на стъргата ги броеше една по една. Не упрекваше дъщеря си, а само съветваше днес пак да се събере по мерата с вчерашните стада, и тогава Неда ще чуе и види как отлъчените се техни овце неспокойно бляят в чуждото стадо. Такива ми ти работи и още по-неочаквани се случваха на всеки овчар.

Дните на Неда Читачката се гонеха в надпревара до очакваната новата среща с Люцкан Шамбура. Всеки нов ден имаше свой образ и памет за Неда. Ето снощи след вечеря по-малката сестра Дивна пошушна нещо на ухото на Неда и двете се шмугнаха в килера, сетне излязоха навън на месечина.

- Како, како, мама каза мине ли Великден за кака Груда ще проводят годежници, тихо под сурдинка шепнеше малката Дивна.